

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

CDA en PvdA: een repeterende breuk? [I]

Nee, op voorwaarde dat de partijcultuur verandert

door *J.P. van Rijswijk*

De auteur is publicist en oud-fractiemedewerker voor de ARP en het CDA.

De samenwerking tussen CDA en PvdA in een coalitie is vaak bepaald door een sfeer van erfvijandschap. De voorlopers van het CDA, vooral de ARP, de Rooms-Katholieke Staatspartij en de KVP, zetten zich in voor de emancipatie van de 'kleine luymen' en van de rooms-katholieken, die in de tijd dat Nederland nog een protestantse natie heette te zijn, werden gediscrimineerd. De voorloper van de PvdA, de SDAP, was eveneens een emancipatiepartij; zij streefde vooral naar de sociale verheffing van de arbeidersklasse.

Aanvankelijk stelde de SDAP zich agressief op tegenover de beide christelijke partijen. Zij bestreed de vijf K's: Koning, Kapitaal, Kerk, Kazerne en Kroeg. Die werden gezien als obstakels tegen een sociaal rechtvaardig geregeerd land. Zij beschouwde de RKSP en de ARP als verdedigers van vooral koning, kapitaal en kerk: de basis van het streng gesloten verzuilde maatschappelijke en politieke bestel.

Tot de jaren zestig hadden de kerken een grote invloed op de gelovige kiezers. Een gereformeerde diende te stemmen op de ARP;

een rooms-katholiek op de KVP. Als zij op de VVD stemden werd dat door de kerkelijke overheden gezien als een vergeeflijke fout, maar stemmen op de PvdA was verwerpelijk. De geest van Mgr. Nolens, de fractievoorzitter van de RKSP – 'slechts bij uiterste noodzaak samenwerking van rooms-katholieken met sociaaldemocraten', zei hij in 1925 –, zweefde nog boven de politieke wateren.

* * *

Het mandement van het episcopaat tegen de PvdA (1954) en de Nacht van Schmelzer (1966), de eerste 'repeterende breuk' tussen CDA en PvdA, zijn te lang geleden om bij de huidige kiezers nog herinneringen en emoties op te roepen. Dat geldt ook voor de sterk gepolariseerde formatie van het kabinet-Den Uyl (1973), de mislukte formatie van zijn tweede als gevolg van een overdosis aan 'meerderheidsstrategie' en 'niet-onderhandelbare strijdpunten' (1977) en het jammerlijk verongelukte kabinet-Van Agt/Den Uyl (1981). De PvdA heeft onder leiding van Wim Kok in 1986 haar polarisatiestrategie losgelaten; daardoor zijn de betrekkingen met het CDA genormaliseerd. Het kabinet-Lubbers/Kok (1989-1994) zat, dankzij een zakelijke samenwerking, de volle parlementaire rit uit. Daarmee is de stelling dat 'regeren met de PvdA een repeterende breuk is' weerlegd.

In de verhouding tussen beide partijen speelde een ongezone persoonlijke component een belemmerende rol. In de periode 1973-1982 konden Den Uyl en Van Agt in politiek opzicht niet samen door een deur. Tussen 2003 en 2010 gold dat voor Balkenende en Bos zowel politiek als persoonlijk in het kwadraat. De formatie van het vierde kabinet-Balkenende in 2007 was min of meer afgedwongen omdat er voor die coalitie geen

.....
*De huidige partijcultuur
 van CDA en PvdA speelt een
 negatieve rol*

alternatief was. Het werd geformeerd na een van de kant van het CDA gepolariseerde campagne, en als gevolg daarvan in een sfeer van weerzin, wantrouwen en rancune.

Naast de ongezone persoonlijke component speelt ook de huidige partijcultuur van CDA en PvdA een negatieve rol. In 1989 behaalden die partijen nog 54 respectievelijk 49 Kamerzetels. Inmiddels hebben zij veel aan kracht ingeboet, ten gunste van de flanken ter linker- en ter rechterzijde en vooral van de populistten. In reactie daarop voerden beide partijen het instituut van ‘politiek leider’ in, ofschoon hun statuten het leidersbeginsel niet kennen. Ze worden nu top-down bestuurd. Kritiek van partijbesturen, fracties en gewone leden wordt gesmoord. Partijcongressen worden geacht de ‘leider’ toe te juichen.

Balkenende en Bos zijn verantwoordelijk voor de weeffout bij de formatie van het vierde kabinet-Balkenende, toen de ‘partijleiders’ zitting namen in het kabinet. Daarmee dwongen zij hun fracties zich daarmee te identificeren en zich te richten naar hun besluiten. Dat bleek in maart 2009 op pijnlijke wijze, toen zij bij de wijziging

van het regeerakkoord over het financieel-sociaaleconomisch beleid een kerngroep uit het kabinet instelden, aangevuld met de fractievoorzitters van de drie coalitiepartijen. Daarmee bonden zij hun fracties in de Tweede Kamer daar op voorhand aan, waarmee de Kamer haar politieke primaat verloor. De fractievoorzitters onderwierpen zich aan de bevelen van de ‘partijleiders’. Daarmee demonstreerden zij weinig gevoel en respect voor de staatsrechtelijke rol van de Tweede Kamer.

Op 20 februari jl., nog geen etmaal na de kabinetscrisis, besloot het partijbestuur van het CDA unaniem Balkenende in een enkelvoudige voordracht voor het lijsttrekkerschap te kandideren. Dat college vond het kennelijk niet nodig oorzaken en gevolgen van de kabinetscrisis te analyseren en de pro’s en de contra’s van dat lijsttrekkerschap te evalueren. Wouter Bos proclameerde op diezelfde dag zichzelf tot lijsttrekker; daar kwam zelfs geen partijbestuur aan te pas. Over democratie gesproken!

Het is te hopen dat het vertrek van Wouter Bos en het aantreden van Job Cohen als kandidaat-lijsttrekker van de PvdA deze cultuur doorbreekt. Cohen heeft het predicaat ‘partijleider’ niet nodig. Hij is een leider van nature. Beide partijen liepen het gevaar dat de kiezers op 9 juni massaal van hen zouden weglopen, omdat ze genoeg hadden van die partijleiderscultuur. Met haar nieuwe start is de kans reëel dat de PvdA het vertrouwen van de kiezers herwint. Daardoor verandert ook de positie van het CDA. Het moet voorkomen dat het na 9 juni figurant wordt op het parlementaire toneel. Het is zelfs mogelijk dat beide volkspartijen in de komende formatie weer tot samenwerking in een nieuw kabinet worden geroepen. Laat dat dan gebeuren in een sfeer van ruimte en respect, zodat de ‘repeterende breuken’ tot het verleden gaan behoren.